

Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi
Journal of Afyon Kocatepe University Faculty of Islamic Sciences

e-ISSN: 2667-4785

December / Aralık 2020, 3 (2): 155-163

Eyüp Sultan Türbesi Vakıfları

Eyup Sultan Tomb Foundations

Necla Kızıldağ

Doktorant, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Doctorant, *Afyon Kocatepe University Faculty of Science And Literature Department of History.*

Afyonkarahisar, Turkey

neclakizildag26@gmail.com

ORCID: orcid.org/0000-0003-2781-7590

Mustafa Güler

Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Professor, *Afyon Kocatepe University Faculty of Science And Literature, Department of History*

Afyonkarahisar, Türkiye

mustafaguler4308@gmail.com

ORCID orcid.org/0000-0003-2811-6403

Article Information/Makale Bilgisi

Article Types/Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 24 September / Eylül 2020

Accepted / Kabul Tarihi: 21 October / Ekim 2020

Pub Date Season / Yayın Sezonu: December / Aralık

Volume / Cilt: 3

Issue / Sayı: 2

Pages / Sayfa: 155-163

Plagiarism/ İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright © Published by Afyon Kocatepe Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Afyon Kocatepe University, Faculty of Islamic Sciences, Afyon, 03100 Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/akid>

Eyüp Sultan Türbesi Vakıfları

Öz

Osmanlı Devleti'ndeki vakıflara ait vakfiyeler ve farklı dönemlere ait birçok vesika, devletin vakıflara vermiş olduğu önemi, vakfın işleyiş ve denetimini, vakıflar ile ilgili birçok sorunu ve bu sorunların çözümlerini tespit etmemiz açısından önemlidir. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin defnedildiği yer tespit edilmiş ve üzerine bugün de ehemmiyetini koruyan türbe ve külliye inşa edilmiştir. Söz konusu yapıların giderlerinin karşılanması amacıyla 1457 yılında bir vakfiye oluşturulmuştur. Fatih dönemindeki bu vakfiyenin zayı olması nedeniyle 1582 yılında tekrar kaleme alınan vakfiye ve 1825 yılına ait Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki Eyüp Sultan Türbesi'nin ikinci vakfiyesi olarak sayabileceğimiz vesika, çalışmamıza katkı sağlamıştır.

Bu çalışmamızda Osmanlı sultanları ve halk gözündeki de kutsal bir yer sayılan Ebû Eyyûb el-Ensârî Külliyesi'nin yalnızca türbe kısmına ait vakfın vakfiyeleri incelenerek türbenin akarları, vakfın türbe için yaptığı harcamalar, vakıf görevlileri ve bunların görev değişimleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Vakıf, İstanbul, Türbe, Eyüp Sultan.

Eyup Sultan Tomb Foundations

Abstract

The foundations belonging to the Ottoman Empire and many documents belonging to different periods are important in terms of the importance given to the foundations by the state, the operation and control of the foundation, many problems related to foundations and the solutions of these problems. After the conquest of Istanbul by Sultan Mehmed the Conqueror, the place where Abu Ayyub al-Ansari was buried was determined and a tomb and complex that still preserves its importance today was built. A foundation was established in 1457 in order to cover the expenses of these buildings. Due to the loss of this endowment during the Fatih period, the foundation re-written in 1582 and the document, which we can count as the second endowment of the Eyup Sultan Mausoleum in the General Directorate of Foundations in 1825, contributed to our work.

In this study, the foundations of the foundation belonging to only the tomb part of the Abu Ay-yub al-Ansari Complex, which is regarded as a sacred place in the eyes of the Ottoman sultans and the public, were examined and the mites of the tomb, the expenses of the foundation for the tomb, the foundation officers and their duties were determined.

Keywords: Ottoman State, Foundation, Istanbul, Shrine, Eyup Sultan.

GİRİŞ

İlahi kaynaktan beslenerek insan ve medeniyet anlayışı tesis eden devletler veya toplumlar, hem ilahi vahyin kendisine hem de onu getiren Peygamberlerin şahsına ve hatırasına her dönemde hürmet göstermişlerdir. Hususiyle İslam'ın kutsal kaynakları olan Kur'an ve Sünnete gösterilen hürmet kadar onu insanlığa tebliğ eden son Peygamber Hz. Muhammed (sav)'in kabri de vefatından bugüne kadar tüm Müslümanların büyük bir aşk ve iştiaqla ziyaret ettikleri mekânlardan olmuştur. Aynı anlayış Hz. Muhammed'e kadar bütün peygamberlerin kabir ve

makamları ile Hz. Muhammed'den itibaren ise özellikle sahabeler ve İslam'a hizmet eden büyük şahıslar için de tezahür etmiştir.

Bu minval üzere yeryüzünde kesin olarak ilahi mesaj ile irtibatı bilinen dinlere ait mekânlar ve bunları aktaran şahısların türbe, makam veya merkadleri hususiyile Ortadoğu coğrafyasının birçok yerinde mevcuttur. Kâbe-i Muazzama, Mescid-i Nebevî, Mescid-i Aksa gibi kutsal mekânların Müslümanlar nazarındaki ehemmiyeti zaten bilinen bir gerçektir. Bu ehemmiyete mütenasip olarak Müslüman devletler, devlet yöneticileri ve imkân sahibi şahıslar bu mekânlar ve çevresi hatta bu mekânların etrafında yaşayanlar için maddi veya bedenî hizmet yapmayı temel şiar edinmişlerdir.

Hz. İbrahim'den başlayarak Kâbe ve çevresindekiler için yapılan ve mevsuk olan hizmetler ile yine Hz. İbrahim'den itibaren Mescid-i Aksa ve çevresi ile El-Halil Külliyesi için yapılan yardımlar ve Hz. Muhammed'in mescidi ile kabrinin bulunduğu Mescid-i Nebevî ve Medine için yapılan vakıflar bu anlayışın en bariz misalleridir.

Yine bu anlayış doğrultusunda İstanbul'un fethi sürecinde yeri kesin olarak tespit edilen ve fethin ardından cami, medrese ve imaret ile birlikte inşa edilen Ebû Eyyûb el-Ensârî türbesi, İstanbul'un en fazla ehemmiyet verilen mekânıdır. Diğer bir ifade ile Eyüp Sultan Senti'nin günümüzde ve Fatih döneminden itibaren Osmanlı çağlarında kazandığı önemin ve buraya yapılan vakıfların temelinde Ebû Eyyûb el-Ensârî Türbesi'nin burada bulunması yatmaktadır. Yani cami, medrese ve diğer hayrat ile Eyüp Sultan'da var olan tüm vakıfların ve tarihî eserlerin temel âmili Eyüp Sultan türbesidir. Bu bakımdan türbenin her dönemde temel ilgi odağı olması, ayakta kalması ve çok fazla bürokratik ya da maddi meselelere takılmadan tamirat ve benzeri hususların halledilmesi doğaldır. Varlığını en canlı biçimde halen muhafaza eden türbenin ilk vakfiyesi Sultan II. Mehmed'e aittir.

1. FATİH SULTAN MEHMED'İN VAKFİYESİNDE TÜRBE

Sultan II. Mehmed, Eyüp Külliyesi'nin inşası bittikten sonra (1457) bir vakfiye tesis etmiş ve bu vakfiyeden öncelikle türbe, cami, medrese ve imaret için tahsiste bulunmuştur. Ne var ki bu vakfiye bugüne ulaşmamış ve muhtemelen III. Mehmed döneminde yeniden kaleme alınmıştır. Mez-kûr vakfiye Zilkade 990/ Kasım-Aralık 1582 tarihini taşımaktadır. Hem orijinali hem de tescil sureti Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan vakfiyedeki¹ türbe ile alakalı olarak yapmış olduğu şartlar ise şöyledir:

1. 1. Türbe ve Külliye Gelir Kaynakları

Fatih Sultan Mehmed, külliye ve türbe için oldukça fazla sayıda ve zengin gelirleri olan gayrimenkulünü külliye içinde yer alan türbeye dair şartların bulunduğu işler için akar yapmıştır. Bunların ana merkezleri şöyledir.²

1- Eyüp'te 21 akar ve kaza sınırlarında kalan çok sayıda arazi.

---

¹ Vakfiyenin orijinali ve tercümesi 1938 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanmıştır. Ayrıca aynı arşivde bulunan 610 numaralı defterin 197-201 sayfaları arasında tescil sureti ile, 2142 numaralı defterin 82-96 sayfalarında tercümesi mevcuttur.

² Akarlar için bkz. Sadi Bayram, "Fatih Sultan Mehmed'in Eyüp Sultan Külliyesi Vakfiyesi", *I. Eyüp Sultan Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (İstanbul: 1997), 1/33-42.

- 2- Edirne'de 6 köy veya arazi
- 3- Vize'de 1 köy
- 4-Keşan'da 4 köy
- 5- Havass-ı Mahmud Paşa Kazasında 1 mezra
- 6- Filibe'de 2 köy ve 1 arazi
- 7-Silistre'de 2 köy
- 8-Mihaliç Kazasında 8 köy
- 9-Bursa'da 1 köy
- 10-İznik'de 1 köy
- 11-Ulubat'da 2 köy
- 12-Kirmastı Kazasında 3 köy
- 13-Gebze Kazasında 1 köy

Yukarıda genel olarak verdiğimiz bu akarların yıllık geliri hakkında bilgi sahibi olabilmek ve vakfın büyüklüğü hakkında fikir edinebilmek için neredeyse her yıl yapılan vakıf muhasebelelerine bakmak gerekmektedir. Nitekim bu maksatla kaleme alınan 983/1575 yılına ait Eyüp Sultan Vakıfları Muhasebe Defteri'nde bu büyüklük rahatça görülmektedir. Muhasebe defterine göre anılan yılda, Vakfın Eyüp'te bulunan gayrimenkul ve diğer gelirlerinden 443.137 akçe elde edilmiştir. Rumeli Kazası'nda bulunan mukataa ve gayrimenkullerden 92.482 akçe ve Anadolu'da bulunan mukataa ve gayrimenkullerden ise 68.000 akçe elde edilmiştir.³ Bütçeden vakfın gelir kaynaklarının büyük oranda Eyüp Sultan Kazası'nda olduğu görülmektedir. Bu gelir kaynaklarından büyüklük bakımından ikincisi ise yine doğrudan türbe ile alakalıdır. Eyüp Sultan'dan elde edilen gelir, vakfın toplam gelirleri içinde %73. 4'lük bir paya sahipken bu meblağın yaklaşık %16'sı türbede bulunan sadaka kutusuna ait olup anılan yıldaki parasal büyüklüğü 70.485 akçedir.⁴ Yani türbede yer alan sadaka kutusu hem külliye'nin bir parçası olmakla tamir ve bakımı vakfın yönetimi altında, hem de gelir getirmesi bakımından külliye'nin en mühim akarları arasında yer almaktadır. Sultan II. Mehmed, türbedeki sadaka sandığının mutlak anlamda göreceği ilgiyi bildiğinden vakfiyesine bu paranın nasıl harcanacağını da eklemiştir. Şartnameye göre sadaka kutusundan elde edilen gelirle medresede bulunan hocalara günlük 50'şer dirhem ve talebelerden 11 nefere 16,5 dirhem, muide 5 dirhem, medrese kapıcısına 1,5 dirhem, ferraşa 1,5 dirhem, süpürgeciye 1 dirhem, mütevellieye toplam mahsulün 1/10'unu ve evkâf kâtibine ise 10 dirhem tahsis etmiştir.⁵

Bu tespitten sonra vakfiyede türbe görevlileri ve tahsisleri şöyle yer almıştır: "*Türbede edep ve vakarla hizmet eden ve gündüzleri türbenin kapısını açıp geceleri kapayan iyi halli 4 nefer türbe-*

³ Said Öztürk, "Eyüp Camii, Türbesi ve İmareti Vakfiyesinin 1575 Yılı Bütçesi", V. *Eyüp Sultan Sempozyumu Bildirileri*, (İstanbul: 2001), 1/54.

⁴ Öztürk, "Eyüp Camii, Türbesi ve İmareti Vakfiyesinin 1575 Yılı Bütçesi", 1/55.

⁵ *Fatih Mehmet II Vakfiyeleri* (Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1938), 321.

darın ve türbenin harimini temizleyip hasırlarını döşeyen ve temizlik hususunda gevşeklik ve ihmâl göstermeyen iki ferraşın mevcut olmaları lazımdır".⁶

Sultan II. Mehmed bu vazifelilerden ise türbedarlara günlük 2 dirhem ve ferraşlara 1'er dirhem para tahsis etmiştir.⁷

1575 yılında ise yukarıda dirhem olarak zikredilen meblağlar akçe olarak yer almıştır. Anılan muhasebeye göre türbede görev yapan türbedarlar ve ferraşlar vakfın başlangıçtaki rakamlarını akçe olarak alacaklardır. Yani başlangıçtaki gibi her iki görevli gurubunun aldığı para toplam 10 akçedir.⁸

Fatih Sultan Mehmed'in külliye için tahsis ettiği toplam görevli sayısı 91 olup bunun 6 tanesi yani yaklaşık %5 kadarı türbe için ayrılmış olup, dirhem hesabından toplam tahsis 510 dirhem iken bunun sadece 10 dirhemi türbe görevlileri için ayrılmıştır.⁹

Hemen belirtelim ki vakfiye, tüm tesisin ihtiyaçlarının karşılanması, tamiratının yapılması ve vazifelilerinin maaşlarının ödenmesi amacıyla düzenlenmiştir. Dolayısıyla muhasebenin yıl sonunda tutularak mütevellî tarafından tahsislerinin yapıldığını kabul etmek gerekir. Ancak biz yukarıda zikredilen şartlardan hareketle vakfiyede sayılan türbe kapısındaki gelir kaynakları haricindeki akarlarının cami, medrese ve imaret gibi tesislerde kullanıldığını, türbe görevlilerinden sadece ferraşların maaşlarının ise sadaka sandığından elde edilen paralardan karşılandığını görüyoruz. Fakat metinde ayrı bir ferraş tahsisi yapılmasa da ferraşa ilaveten süpürgecilerin zikredilmesi, türbe ferraşlarının maaşlarının da sadaka sandığından karşılandığını veya ilave verildiğini düşündürmektedir.

1.2. Türbenin İkinci Vakfiyesi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan ve 16 Şaban 1240/5 Nisan 1825 tarihini taşıyan belge, türbe için tesis edilmiş olan ikinci vakfiye olarak sayılabilir. Bu vesika müstakil bir vakıf tasarrufundan daha çok anılan tarihte türbede okutulacak mevlit ve diğer yapılacak işler için mevcut gelirler kâfi gelmediğinden öncekine ek olarak tahsis edilen gelir kaynaklarını ihtiva etmektedir. Doğrudan türbe ve türbenin içinde yapılacaklara finansman sağlamayı maksat edinildiğinden yazılan gelir kaynaklarını burada detaylı olarak zikretmek istiyoruz.

Akarlar:

1-Bursa Yenişehir Toprakocak Köyü

Sultan Hassı olarak fetihten itibaren tahrir edilen bu köyün arazilerinin bir kısmı dönemin sultanı II. Mahmud tarafından vakıf arazisine tahvil edilmiştir. Vakfiye zeyli diyebileceğimiz vesikaya göre bu araziler şöyledir:

Toprakocak Köyü'nde

1-Bir çiftlik

2-Çiftlik önünde 20 dönüm arpalık

---

⁶ Fatih Mehmet II Vakfiyeleri, 321.

⁷ Fatih Mehmet II Vakfiyeleri, 321.

⁸ Öztürk, "Eyüp Camii, Türbesi ve İmareti Vakfiyesinin 1575 Yılı Bütçesi", 1/56.

⁹ Geniş bilgi için bkz. Bayram, "Fatih Sultan Mehmed'in Eyüp Sultan Külliyesi Vakfiyesi", 1/36-38.

- 3-Çiftlik arkasında dere kenarında 40 dönüm arpalık tarla
- 4-Yukarıdaki tarla bitişiğinde eski harman yeri
- 5-Tepeardı nam mahalde 150 dönüm tarla
- 6-Toprakocak Köyü bitişiğinde Taş Burnu'nda 5 dönüm tarla
- 7-Yukarıdaki tarla önünde dere kenarında yol ortası denilen 10 dönüm tarla
- 8-Bitişiğinde Kaya Çınarlı tarla demekle bilinen 15 dönüm tarla
- 9-Bahçe ardı demekle bilinen 41 dönüm arpalık tarla
- 10-Piyade-i Kebir arazisinde anılan köy yakınında cevizlik tarla olarak bilinen 257 dönüm tarla

11-Bitişiğinde Tekke mahallinde 150 dönüm tarla ve 100 dönüm orman

Beyzade Toprağı İçinde ve Menteş Köyü Yolunda

- 1-37 dönüm tarla
- 2-Kale Timar'dan, Kavak Dereler ve imaretler topraklarında 1000 dönüm hisseli arazi
- 3-5815 dönüm 26 parça tarla
- 4-10000 dönüm miktarı çamlık ve meşelik ve ormanlık arazi
- 5-Şeyh Mehmed Vani Efendi toprağı sınırında Menteş Köyü kenarında 200 dönüm arpalık tarla

6-Toplam 16.690 dönüm tarla, çamlık, meşelik ve ormanı havi Zeynel Abidin Beyzade Nuri Bey çiftliği demekle maruf çiftlik evleri içinde hayvan ve çoban ve eşyasıyla bir bağ ve 3 dut bahçesi.¹⁰

Yukarıda sayılan toprakların tamamı Sultan Hassı olduğundan bizzat padişah'tan izin alınarak vakıf arazisine dönüştürülmüştür. Belgenin tahsisatın yapıldığı kısmının devamında ise araziler ve üzerindeki ile alakalı hukuki duruma yer verilmiştir.

1240/1825 yılında eklenen bu büyük gelir kaynakları ile Eyüp Sultan Vakfı'nın ve hususiyetle türbe hizmetlerinin daha rahat görüldüğü muhakkaktır. Kanaatimizce kadim vakıfları ile yeni eklenen geniş araziler sayesinde Eyüp Sultan Vakfı'nın akarları güçlendirildiğinden 1826 sonrası vakıflara getirilen yeni düzenlemelerin olumsuzluklarından çok etkilenmeden canlı ve güçlü varlığını sürdürmüştür.

2. EYÜP SULTAN TÜRBESİNDE VAKIFLARIN YAPTIĞI HARCAMA VE TAMİRLER

Osmanlı klasik döneminde vakıf gelirlerinde herhangi bir düşme veya akarlarda yok olma gibi beklenmeyen durumlar gerçekleşmezse tüm vakıf hayırları ve bina olan hayırları yine vakfın gelirlerinden ve öncelikle orijinal tabir ile *tamir ve termim tahsisinden* karşılanırdı. Bu gerçekten hareketle biz Eyüp Sultan Türbesi ve çevresinde yapılan tüm tamir ve bakım masraflarının Fatih Sultan Mehmed döneminde yapılan vakfın gelirlerinden karşılandığını biliyoruz. Kutsiyeti ve Osmanlı hanedanının buraya verdiği değer nedeniyle kimi zaman yüksek miktarlarda harcamalarla türbeye verilen ehemmiyet ibraz edilmiştir. Vakıf gelirleri dışında türbe için ilk külliye-

¹⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, [VGMA], No, 2163, 40.

li masraf ve tamir, Sultan I. Ahmed döneminde yapılmıştır. İstanbul'da yapılan anıtsal camii dışında Kâbe ve Haremeyn¹¹ için yapmış olduğu ciddi harcamalar ile dikkat çeken Sultan, Türbe sandukasını gümüş şebeke ile çevreletmiş, türbede bulunan kuyu suyunu içilebilmesi için bugün de var olan sebili inşa ettirmiş ve türbe ile iç avlu arasına duvar ördürerek Hacet Penceresini açtırmıştır.¹²

Bu tarihten sonra türbede ilk büyük onarım 22 Mayıs 1766 depreminin ardından gerçekleşmiş, bu tahribin ardından yıkılan türbenin 1798'de başlayan tamiri 1800 yılında bitirilmiştir.¹³ Yapılan büyük tamirat sonrasında türbe büyük bir törenle açılmış ve Sultan III. Selim bu törene bizzat katılmıştır. Törene katılan devlet erkânına tören hatırasına ihsanlarda bulunulmuş, türbe çalışanlarına atıyye verilmiş ve türbenin tamiratında görev alanlara hilat giydirilmiştir.¹⁴ Tamiratın tamamı vakıflarca yapılan tahsislerden karşılanmıştır.

Bu büyük tamirler dışında 1243/1828 senesinde türbeciler dairesi ve külliyedeki bir kısım eserler yanmış ve 20.368,5 kuruş harcanarak yeniden vakıfları marifetiyle inşa edilmiştir.¹⁵

3. TÜRBEDARLIK İLE ALAKALI VAZİFELER VE DEĞİŞİM

Yukarıda Sultan II. Mehmed Vakfiyesinde geçtiği üzere türbe için 4 türbedar tayin edilmiş ve görevleri tarif edilmiştir. Türbedar sayısının 1240/1825 tarihinden itibaren yeni gelir kaynakları eklenmesiyle arttığı müşahede edilmektedir.

Buna göre türbedarlık görevini deruhte eden kişi sayısı 10'a çıkmış ve 1. türbedarlıktan 10. türbedarlığa kadar atanacaklarda hiyerarşik bir sistem oluşturulmuştur. Yani sıralı türbedarlıklardan birinde bir boşalma yaşandığında bir sonraki onun yerine geçmiştir. Bu durumda yeni atanacak türbedar eğer boşalma tek ise sonuncu sıradan yani 10. türbedar olarak atanmıştır.¹⁶

Örneğin 19 Şevval 1308/28 Mayıs 1891 tarihinde boşalan 4.türbedarlık yerine sıradan Seyyid Mehmed Şemseddin Efendi atanmış, bu durumdaki kayma sonucunda 10. türbedarlık görevi Hafız Osman Selahaddin Efendi'ye tevcih edilmiştir.¹⁷

Türbedarlık ile alakalı bir başka husus da bu göreve tekke çevresinde bulunan tarikat şeyhlerinin talip olduğudur. Örneğin 1330/1911-1912 tarihinde türbedar Yahya Efendi'nin vefatı nedeniyle türbe civarındaki tekkelerden birinin şeyhi bu göreve talip olmuştur.¹⁸

---

¹¹ bkz. Mustafa Güler, *Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları (16. ve 17. Yüzyıllar)*, (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2011), 96-99.

¹² Semayî Eyice, "Eyüp Sultan Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/9-12; Feray Coşkun, "Osmanlı İstanbul'unda Müstesna bir Ziyaretgah; Eyüp Sultan Türbesi", *II. Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirileri*, (İstanbul: 25-26 Mayıs 2015), 1/553.

¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Defteri Teşrifat Kalemi Defterleri, [D. TŞF], No. 26076; Coşkun, "Osmanlı İstanbul'unda Müstesna bir Ziyaretgah; Eyüp Sultan Türbesi", 1/553.

¹⁴ BOA, D. TŞF, No. 26076.

¹⁵ BOA, Nezaret Öncesi Evkâf Defterleri [EV. HMH], No. 3, Gömlek No. 204.

¹⁶ BOA, Mektubi Kalemi Evamîr [EV. MKT.EVM], No. 36, Gömlek No. 590.

¹⁷ BOA, EV. MKT. EVM, No. 36 Gömlek No. 455.

¹⁸ BOA, EV. MKT. EVM, No. 36 Gömlek No. 541.

4. XX. YÜZYIL BAŞLARINDA EYÜP TÜRBEŞİ TÜRBEARLARI

Eyüp Türbesi ile alakalı en mühim görev türbedarlık olduğundan hususiyle türbedar sayısının 10'a çıkmasından sonra hem mekânın mukaddes addedilmesi hem de burada vazife yapmanın getirdiği maddî ve manevî kazanç nedenleri ile Eyüp Sultan türbedarlığının sıkı bir şekilde takip edildiği ve görev almak için çaba sarf edildiği görülmektedir. XX. yüzyıl başlarında belgelere yansıdığı kadarıyla üç farklı yılda vakıftan maaşlarını alan türbedarlar şunlardır:

Tablo 1: XX. Yüzyıl Başlarında Eyüp Türbesi Türbedarları

1320/1902-1903	Aldığı meblağ	1324/1905-1906	1330/1911-1912
Mehmed Cemil Efendi ve Hafız Ahmed Efendi	436 kuruş 20 para	El-hac Tahir Efendi	
Hafız Mehmed Cemil Efendi	288,5 kuruş	Hafız Mehmed Cemil Efendi	
Hafız Cemal Efendi	275 kuruş		
Hüseyin Feyzi Efendi ¹⁹	261 kuruş 30 para	Hafız Ahmed Efendi	Seyyid Mehmed Şehabettin Efendi
		Şemseddin Efendi	Mehmed Şemseddin Efendi niyabetiyle Sağır Mehmed Halid Efendi ibn Mahmud Cemalüddin
		Sağır Mehmed Halid	Hafız Abdurrahman Efendi
		Hafız Abdurrahman Efendi	Hafız Mehmed Halid Efendi
		Hafız Mehmed Halid Efendi ibn Mehmed	Mustafa Agah Efendi
		Ahmed Yahya Efendi	Ahmed Yahya Efendi
		Hüseyin Fevzi Efendi ²⁰	Hafız Osman Selahaddin Efendi ²¹

Aynı zaman diliminde türbenin diğer iki görevindeki tevcihler şöyledir: 1320 yılında ferişlik görevini Muhammed Saadeddin Efendi deruhte ediyordu ve aylık tayini 60 kuruş vazife ile 17,5 kuruş fodula idi.²²

1324 tarihinde türbede bir de buhurculuk görevinin ihdas edildiği ve bu vazifeye Evkâf Şurası'ndan Mehmed Şemseddin Efendi'nin atandığı vakidir.²³

¹⁹ BOA, EV. MKT. EVM, No. 36 Gömlek No. 621.

²⁰ BOA, EV. MKT. EVM, No. 36, Gömlek No. 549.

²¹ BOA, EV. MKT. EVM, No. 36, 455.

²² BOA, EV. MKT. EVM, No. 36, Gömlek No. 621.

²³ BOA, EV. MKT. EVM, No. 36, Gömlek No. 459.

SONUÇ

Eyüp Sultan Türbesi, Fatih döneminden başlayarak bugüne kadar Anadolu coğrafyasının en fazla ziyaret edilen mekânıdır. İstanbul için düşünüldüğünde ise mevsuk delillere dayanılarak tespit edilebilen yegâne sahabe kabri Eyüp Sultan'dır. Bu iki hakikatten hareketle Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethinden kısa bir süre sonra ilk olarak türbeyi, ardından Eyüp Külliyesi'ni inşa ettirerek hem fethi taçlandırmış hem de en meşhur sahabeden olan Eyüp Sultan'ı İstanbul'da misafir etmenin gereğini yerine getirmiştir. Bununla da Eyüp Sultan Türbesi'nin civarına İstanbul'un ilk selatin camisi inşa edilmiş ve bu mimari eser, medrese ve imaret ile taçlandırılmıştır.

Bu çalışmada türbe ile beraber sadece bir ziyaretgâh olmaktan öte aynı zamanda ibadet, ilim ve yardımlaşma merkezi olan külliyenin sadece türbe kısmına yapılan vakıflar ele alındı. Bu çerçevede Sultan Fatih'in vakfiyesindeki yönetim dışındaki türbedarlık ve temizlik ile ilgili görevlerin 1240/1825 yılına kadar devam ettiği tespit edildi. Bu dönemde hem türbe ziyaretçilerinin artması hem de dünyanın başka yerlerinden İstanbul'a gelenlerin de Eyüp Sultan Türbesi'ni ziyaret etmeleri nedeniyle türbe gelirlerine yeni vakıf akarları yapıldığı tespit edildi.

Gerek Osmanlı döneminde gerekse Osmanlıdan bugüne İstanbul'un ve Türkiye'nin en çok ziyaret edilen mekânının türbe kısmına ait vakıfları ve vakıf görevlileri bu çalışmada ortaya koyuldu.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

- BOA, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Bab-ı Defteri Teşrifat Kalemî Defterleri. [D. TŞF]. No. 26076. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Mektubî Kalem-i Evâmir. [EV MKT.EVM], No. 36, Gömlek No 455, 459, 541, 549, 590, 621. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Nezaret Öncesi Evkaf Defterleri (EV. HMM). No. 3, Gömlek No. 204. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- BOA, Osmanlı Arşivi, Bab-ı Defteri Teşrifat Kalemî Defterleri [D. TŞF]. No. 26076. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>
- VGMA, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter No. 2163, 40.

Araştırma Eserleri

- Bayram, Sadi. "Fatih Sultan Mehmed'in Eyüp Sultan Külliyesi Vakfiyesi", *I. Eyüp Sultan. Sempozyum Bildiriler Kitabı*, 1/33-47, İstanbul: 1997.
- Coşkun, Feray. "Osmanlı İstanbul'unda Müstesna bir Ziyaretgâh: Eyüp Sultan Türbesi", *III. Osmanlı İstanbul'u Sempozyum Bildirileri*, 1/547-565, İstanbul: 25-26 Mayıs 2015.
- Eyice, Semavi. "Eyüp Sultan Külliyesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/9-12. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Fatih Mehmet II Vakfiyeleri*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1938.
- Güler, Mustafa. *Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2011.
- Öztürk, Said. "Eyüp Camii, Türbesi ve İmareti Vakfiyesinin 1575 yılı Bütçesi", *V. Eyüp Sultan Sempozyum Tebliğleri*, 1/50-57, İstanbul: 2001.